

RUSKIN.*

Mélyen tisztelt Hallgatóim! Vannak távoli csillagok, melyeknek fénye csak sokára jut el hozzánk, mikor ők maguk már kialudtak régen. Egy ilyen, rég kialvófélen levő, fényes csillag lobbant utolsó ez év január 20-án Anglia egy kisded zugában,** miután egy félszázadnál tovább ragyogott nemzete egén; hozzánk csak most jut el egy elkésett sugára — világosítsa az be egy percze szíveinket; hiszen az a vallás, a melynek Ruskin volt apostola — a Szép cultusa — nem ismer válaszfalat, be van az írva minden emberi szívbe. Igen, Ruskin, a század legnagyobb idealistája, a Szép cultusa által akarta reformálni a társadalmat. A cél magas volt, szinte elérhetetlen; s ő mégis minden tehetségét, testi-lelki erejét, vagyonát, egész hosszú életét ennek az egy nagy eszmének szentelte, a melyhez hűtelen egy hosszú, viszontagságos életem át nem lett soha, egy percze sem; s ha mindjárt a magas czélt nem is érte el, munkája nem volt hiábavaló: a nagy idealista kézzelfogható, értékes eredményeket ért el s a művészet és a társadalom fejlődése az utóbbi félszázad alatt nézeteit mindenben igazolta.

Munkássága termékeny volt minden téren: mint műkritikus korszakot alkotott; mint természettudós nagybecsű megfigyelésekkel gazdagította a tudományt; mint socialpolitikus egyike volt az úttörőknek egy jobb jövő felé; minket azonban itt főképen nevelői munkája érdekel; mert ha nagy volt mint aesthetikus, mint tudós, mint socialpolitikus — a nagy Ruskin mint nemzetének nevelője volt a legnagyobb. Tolsztojt kivéve, az újabb korban talán nem volt író, ki a saját nemzetére olyan mély, olyan egyetemes, olyan tartós, olyan átalakító hatást gyakorolt volna, mint ő. Nincs oly kisded falucska Angliában, melyen a Ruskin hatása ne éreznék; nem

* A «M. P. T.» f. é. márcziusi ülésén tartott előadás.

** Brantwoodon.

találni oly művelt angolt — túl az Óceánon sem — ki æsthetikai műveltségének, nemesebb erkölcsi felfogásának és ízlésének java-résztét ne Ruskinnek köszöné; Ruskin ma a legolvasottabb angol író; művei százezer, hogy ne mondjam, millió példányban forognak közkézen s nincs művelt angol, ki azokat ne ismerné; pedig ezek nem szórakoztató művek — ellenkezőleg, a legnagyobb erkölcsi komolysággal tárgyalja bennük a művészet, a társadalmi politika s a morálfilozófia kérdéseit. És lépj be bármely angol jótékony intézetbe, legyen az kórház, szegények háza, vagy munkásmenedék; keresd föl a munkások számára rendezett tanfolyamokat; hallgasd meg a tanítást az angol iskolákban; az emberszeretetek mindama csodás műveiben, miket az angol társadalom létrehozott: mindenütt meg fogod találni a Ruskin által elhintett magot; mindenütt a Ruskin szelleme fog érinteni, az a szépnek s az erkölcsi jónak cultusában átnemesedett szellem, mely azt akarja, hogy a tanulás s a munka öröm és gyönyörűség legyen; mely azt akarja, hogy a szegénynek is jusson része az örömből, boldogságból. A koldussal mindenütt éreztetik nyomorát: csak a Ruskin hazájában díszítik az utczáról felszedett haldokló szobáját is élővirággal, képekkel. A hajléktalan munkásnak mindenütt csak ép éjjeli menedéket juttat a könyörület: csak a Ruskin hazájában gondoskodnak az ő számára is nyájas, derűs otthonról, a hol egy kis vídamságban, örömben része lehessen neki is. Mintha a Szép vallásának apostola átnemesítette volna magát az irgalmat is; mert, a kik az emberszeretetek e meghatóan szép műveit létrehozták — a Toynbee Arnoldok, a P. Hughes-ok, stb. — egytől-egyig a Ruskin tanítványai voltak s az ő tanítását és példaadását követték. Soha tanítás és példa ereje úgy be nem bizonyult, mint a Ruskin esetében. A világ legjózanabb, legridegebb fajtát megtanította a szépnek szeretetére — ma nincs angol otthon, mely e cultusnak nyomát ne mutatná: kép, szobor, élővirág díszíti a legegyszerűbb hajlékot is; az egykor csak a sportban, játékban, ivásban kedvét lelő angol ma búcsút jár Svájcba s Olaszországba, hol a természet s a művészet szépségeit Ruskin fedezte fel számukra; s nézzék ez országokban az idegenek rajját: a szépet egy sem élvezi úgy, olyan igazán, mint az angol. Ruskint olvasva járják be Flórencz, Velence templomait; a Ruskin szemével nézik az alkonyati pírban lángoló alpesi csúcsot s a lagunáknak pusztulásában is szép városát; a Ruskin nemes eszméivel szívják tele magukat útközben, azok ve-

gyűlnek el emlékekben úti benyomásaikkal; ez az oka, hogy az angol utas útjából nagyobb, mélyebb benyomásokkal tér haza, s a mit útjában látott, jobban megérti, mint a másnemzetbeli utasok átlaga. És az útközben szerzett művészeti benyomások otthon sem mosódnak el: Ruskinjük bűbajos vetélőjével úgy összevissza fonta az idegen országokbeli műalkotásokat az otthoniakkal, éles szeme úgy fel tudta fedezni a legtávolabbi analogiát is, hogy angol olvasója, könyvét lapozva, az otthoni ódon gót templomok szürke kőcizfrázatait nézve is, maga előtt látja Velence tündérpalotáit s Firenze minden gyöngéd szépségét.

Hogy tett ez a bűvész ilyen hatalomra szert nemzete lelke felett? Hogy lett belőle nevelője nemzetének? Öntudatos nevelői eljárás volt-e ez vagy csak a lángész intuitiója?

Míndezekre a feleletet Ruskin élete adja meg, melynek első szakát ő maga írta meg *Præterita* című vonzó önéletrajzában. Minket, mint nevelőket, érdekelni fog e nagyszabású, eredeti egyéniség kifejlődése. Lássuk hát e fejlődést főbb vonásaiban.

Nos, a Szép apostolának apja — egyszerű borkereskedő volt a ki azonban csak azért hagyta abba tanulmányait, s csak azért adta magát e prózai foglalkozásra, hogy atyjáról reá maradt adósságait kifizethesse. Kilencz évi kemény munka és nélkülözés árán sikerült is atyja emlékét tisztáznia s csak ekkor alapított családot, nőül véve szíve választottját, ki a kilencz évi várakozást saját művelésére használta fel, hogy majdan méltó élettársa lehessen férjének. A becsületes, iparkodó kereskedőt Isten megáldotta, mert nemcsak tisztességes nevelést adhatott fiának, hanem nagy vagyont is hagyhatott rá. Jellemző a sírfelirat, melyet a nagy Ruskin apja sírkövére vésetett: «Itt nyugszik egy teljesen becsületes kereskedő. Fia mondja ezt róla, kit megtanított arra, hogy mindig igazat szóljon.» Ilyen apa, ilyen anya nevelte Ruskint; a szeplőtlen becsületességgel a törhetetlen akaratot s a kötelességérzetet ők oltották belé; ezek az erkölcsi kvalitások később az íróban mint őszinteség, szívósság és erkölcsi bátorság jutottak kifejezésre és adták meg írói egyéniségének legértékesebb vonásait. De ritka tiszta erkölcsi légkörben élte át egész ifjúságát is: egész rokonságában, ismerősei egész körében nem volt egyetlen léha, egyetlen kétes jellemű ember; erkölcsi énjének harmonikus kialakulását nem gátolta semmi. Ehhez járult az anyjától belécsepegtetett mély vallásosság is. Az öt éves gyermekkel már a bibliát olvastatta, napról napra, fenszó-

val elejétől végig, még útközben is; s ha elvégezte, újra kezdték, míg a gyermek a szentírást a világ teremtésétől az utolsó betűig könyv nélkül nem tudta. Mi ezt az eljárást, mai pädagogiai bölcseségünk szerint, mélységesen elítélnők; az agg Ruskin azonban hálásan ismerte el, hogy tudásának és erkölcsi felfogásának javát, de sőt magát munkaképességét és szívósságát is nagyrészt e korai, fásasztó, szakadatlan bibliaolvasásnak köszönhette.

De szigorú volt anyja egyébben is. A két éves gyermek az égő gyertya után kapott. Anyja tiltotta tőle; nem használt. Ekkor maga tartotta oda neki, hogy ujját megégesse. A gyermek sírt; de soha többé olyat nem kívánt, a mit anyja eltiltott tőle. — Kész játékok sohasem adott gyermeke kezébe — egyszer nagynénjei szép játékkal lepték meg; anyja azt is elvette tőle; a gyermeknek csak a magacsinálta játékkal volt szabad játszania. A kert az övé volt: napestig kint játszhatott, de gyümölcsökhöz nyúlania nem volt szabad s nem is nyúlt: az æsthetikus Ruskin korán megszokta, hogy inkább szeresse az almafát virágjáért, mint gyümölcséért. Játosztársa nem volt; rosszat sohasem látott senkitől, sem rendetlenséget. Anyja az érett nő okos előrelátásával örködött családi életük csöndes boldogsága fölött; a házat nyugodt pontossággal kormányozta; Ruskin még cselédet szidni se hallott egész gyermekkorában soha; sem szóváltást szülei közt — nevelésébe atyja sohasem avatkozott; azt anyja intézte ritka következetességgel. A kis John sohasem hazudott, sohasem félt senkitől és sohasem titkolt el semmit — mint maga mondja el önéletrajzában. Ez a csöndes, nyugalmas, magányos élet, ez a magárataltság fejlesztette ki benne a szemlélődést s az önállóságot; ez érlelte meg igen korán. A hét éves gyermek már verset ír s abban ezt mondja: «Nem a halál az ember ostroma, hanem a bűn».

Ehhez járult még valami. Atyja, mint okos, tevékeny kereskedő, nyaranta maga kereste fel üzlettársait ügyleteinek megkötése s lebonyolítása végett. Ez üzleti utazásaira magával vitte nejét s kis fiát is. A kényelmes hintóban nyaranta 3—4 hónapot utazgattak így, bejárva jóformán egész Angliát és Skóciát. A kis, négy éves Ruskin az üveges batár ablakából így látta maga előtt elvonulni hazája minden szép vidékét; s valahol régi templomra, kastélyra akadtak, megálltak megnézni; bejárták az ódon termeket, apróra megnézték a felhalmozott régiségeket; kitudakolták az illető helyre vonatkozó mondákat; így elevenedett meg a gyermek előtt nem-

zetének multja, melyet aztán a téli estéken még jobban megelevenítettek a Walter Scott regényei, mik a hét éves fiúnak ép oly mindennapi olvasmánya voltak Robinsonnal s Homéroszszal együtt, mint a biblia. Ezekből táplálkozott képzelete; ezeken tanulta meg anyanyelvének minden báját, erejét. Ezekből szívta magát tele a költői szépnék, a fenségesnek szeretetével. Így szerette meg az utazást s így tanulta megérteni a multat.

Ezek a hajlamok megmaradtak benne mindvégig. 14 éves korában szüleivel már Franciaországot és Svájcot utazza be, az akkori viszonyokhoz képest nagyúri kényelemmel, saját utazó batárjukban, váltott lovon. A mi azért volt fontos, mert így időhöz nem lévén kötve, módjukban volt minden nevezetes megnézni-valóra annyi időt szánni, a mennyit jónak láttak. A mi Ruskin műveiben meglep, az ép az architektonikus és egyéb részletek bámulatos megfigyelése, a mi akkor (a photographiát még nem ismerték!) csakis ily feltétel mellett volt lehetséges. Életének később is nagy részét utazva, Svájcban, Itáliában, Franciaországban töltötte s az ifjú s a férfi a szív sebeire, s a 70 éves aggastyán is, a sors csapásai közben, az alpesi csúcsok szemléletében keresett felejtést és gyógyulást. A modern, felületes turistáskodásnak azonban ellensége volt; olvasóit folyvást a lelkiismeretes megfigyelésre serkentette s ha ma a gyűjteményeknek tényleg az angol utas a legkomolyabb élvezőjük, abban nagy része van neki is.

Ezek az utazások fejlesztették ki megfigyelő, összehasonlító s elemző képességét; ezek növelték nagyra rajongó szeretetét a természet iránt; nem tudott betelni az élő természet vonalainak szépségével. A természeti formáknak ez a mély szeretete fődöztette föl vele, még jóformán gyerekésszel, *Turnert* is, a nagy angol tájképfestőt, a kit akkor még nem ismert el senki s ő, a 14 éves fiú, már rajongott érte. Ez tette műkritikussá is. Minthogy 40 éves koráig egyedül a szépnék élt, azt kereste művészetben, természetben. S mert az akkori pedáns, akadémikus művészetben nem találta meg, fiatalon, még egyetemi hallgató korában, nekiment a czopfos, merev, lelketlen művészeti iránynak s fennen hirdette, hogy a természet az örök mester, a szépség s a megújuló formák örök forrása. Rajongva magasztalta *Turnert* s csak úgy lövöldözte a gúny nyilait a mesterkélt, hazug, conventionális irány híveire. Könyve — a «*Modern Painters*», melyen 47 évig dolgozott — egész

forradalmat idézett elő. De a nyíl talált, sebzett és a nevetség erejével ölt. A régi bálvány le volt döntve.

De meg kellett állapítani az új irányt is. Az új művésznemzedéknek példa kellett, a mely után igazodjék. Ekkor kezdte vizsgálni a különféle korok művészi irányát, keresve a művészi alkotások nemességének titkát s azt a természetűségben, az őszinteségben s a hit és a szeretet erejében vélte föltalálni. Mivel pedig Ráfael és követői már hűtlenek lettek a természethez s belőlük már kiveszett a hit naiv ereje és őszintesége: ezért nem őket állította példa gyanánt az új művésznemzedék elé, hanem a præráfaelitákat: Giottot, Angelicot, Botticellit; ezért viselt háborút a renaissance s annak későbbi elfajzásai ellen.

Ez æsthetikai kutatások közben mélyedt mind jobban bele a művészet és erkölcs között levő kapcsolat vizsgálatába s meggyőződésévé vált — «Velence kövei»-ben ki is mutatta — hogy a nagy művészi alkotások ideje összeesik a nemzeti élet erkölcsi fellendüléseivel, s hogy az erkölcsi süllyedés a nemzetben a művészi teremtő erő kiveszését is maga után vonja. Ettől fogva æsthetikai művei telve vannak ilyen erkölcsi vonatkozásokkal; az építészetről írt nagy művében — a «Seven Lamps of Architecture»-ban — az építőtől nem csupán a szerkezet hibátlanságát követeli, hanem az őszinteséget, az alázatosságot s a kegyelet kifejezését s mindenképp a természetességet. Szóval, a művészet alkotásait, melyek immár csak a sivár érzéki élvezet eszközeivé süllyedtek, újra megtöltötte azzal az erkölcsi tartalommal, mely azokból a renaissance óta kiveszett. Ebben rejlett hatása a művészekre s még inkább a közönségre: az emberi léleknek egészen új rugóit mozgatta meg; az élvezetnek egészen új, elfeledett, tisztább, nemesebb forrásait nyitotta meg. A kései renaissance s a barokk érzéki csapongásaiba befáradt szem kedvtelve pihent meg a korábbi mesterek egyszerű, bensőséggel teljes, naiv alkotásain: a Giottók, az Angelicók vissza voltak adva a világnak; a sokat rágalmazott gótika becsülete helyre volt állítva. Mint æsthetikus, elérte célját s ezzel életének első szaka befejeződött. Most lép előtérbe Ruskin, a sociálpolitikus, nemzetének nevelője.

A 40 éves Ruskin egyre jobban látja a társadalmi bajokat, a vagyonosak léhaságát, a nép erkölcsi és szellemi süllyedését. Férfikora tapasztalatai egyre jobban megérlelik benne azt a meggyőződést, hogy, ha azt akarják, hogy a nemzet fenmaradjon, magát a

társadalmat is újra meg kell tölteni azzal az erkölcsi tartalommal, mely belőle már-már kiveszett. S mivel az emberi szívre legközevetlenebb hatása a szépnek van, ő ezt az erkölcsi fölemelést a szép által akarja eszközölni; ha eddig a művészetet önczélnek tekintette, ezután csak eszköznek nézi a társadalom emelésére. De belátja azt is, hogy a szép cultusa által emelni a népet addig, míg az a legmélyebb erkölcsi s szellemi sülyedésben és anyagi nyomorban él, hiú ábránd. Először a fertőből kell azt kiemelni; csak azután lehet lelkét a szépnek megnyitni.

Legott munkához lát. Egyetemi cathedráját arra használja fel, hogy socialpolitikai elveinek propagandát csináljon; maga köré gyűjti az oxfordi egyetemi hallgatók javát, igyekszik őket áthatni a maga eszméivel — hogy mily eredménnyel, arra példának elég a nemesszívú Toynbee Arnold, ki mestere socialpolitikai ideálját London legnyomorultabb városrészében iparkodott megvalósítani. Még barátjait is más körből választja most, mint annak előtte; meghittjei most nem művészek, hanem Emerson és Carlyle.

Eszméi terjesztésére minden alkalmat megragad. Akkor boldog, ha taníthat, ha a kemény munka árán fölfedezett igazságokat átsugározhatja másokba is. Úton-útfélen kész a tanításra. Voltaképp ebből az időből eredő művei is csak többé-kevésbé összefüggő előadások, a művészet, a természettudomány, de most már főképp az erkölcsfilozófia s a socialpolitika egyes kérdéseiről, melyeket az angol munkásokhoz intézett. E «Fors Clavigera» cím alatt megjelent levélsorozat számtalan példányban terjedt el s nagy része volt a ruskini eszmék megvalósulásában.

Ha eszméi megvalósításáról volt szó, nem kicsinyelt semmit. Mikor egyik kedves nőismerőse nőnevelő-intézetet állított, ő ott sokszor megfordult, előadásokat tartott a kis leányoknak s hogy jobban szívükhöz férközzék, elhalmozza őket kedveskedéssel, részt vesz játékaikban is, sőt egy-egy ódon nemzeti tánzdallamra maga szerez nekik szöveget. Tudta, hogy eszméi megvalósításában a nők tehetnek legtöbbet; azért minden alkalmat felhasznált, hogy őket azoknak megnyerje — s a nők tényleg rajongnak érte és legbuzgóbb apostolai eszméinek.

Erkölcseileg akart hatni tanítványaira is, ezért be akarta őket vezetni a természetű szép formák élvezetébe. E végre Oxfordban hallgatói számára rajziskolát állított, melyet nagy költséggel maga látott el élő növényi és állati alakokról vett gipszöntvényekkel (a

mi akkor még ujság volt az angol iskolában) s egész sereg értékes, eredeti képpel — köztük néhány drága Turner és prerafaelita.. S azután ő maga taníttatta ott őket évek során át, nem veszítve kedvét, még ha időnkint számuk meg is apadt.

De azt akarta, hogy a szépnak nemesítő és boldogító hatását ne csak a műveltek élvezzék, hanem az egyszerű munkásember is. Ezért ő, a dúsgazdag, előkelő, európai hírű Ruskin, a Workmen's College-ben éveken át taníttatta, kifogyhatatlan türelemmel, esténként, a munkában kifáradt, szegény munkásembereket rajzolni; később pedig Sheffieldben, az angol gyáripár egyik főhelyén, roppant költséggel, gyönyörű, gazdag múzeumot is rendezett beszájukra, még pedig szép park közepén, hogy a rút gyárak szemléletében elfáradt munkásnak szeme-szíve felviduljon a természet szemléletében.

Mert gyűlölte a gyárakat, mint az emberi lélek elkínzóit; neki, a ki a természetet imádta, a ki a szabadban kúszó szőlőindá szépségét nem tudta megindulás nélkül látni: neki szinte fájt az emberi testnek, az emberi léleknek a gyárimunka okozta eltorzulása. Ezért akarta visszaállítani a hajdani kézműipart, mely az embert nem sülyesztette lelketlen géprészszé, hanem alkalmat adott, hogy minden istenadta képzeletét, ügyességét, lelkének minden játszóságát kifejtse; ezért magasztalta a gót czifrázatokat, ezért követelte, hogy az építő a kevésbé fontos épületrészek díszítését bízva munkása képzeletére (a mi az újabb angol építkezéseknél má úgy is van). Ezért eleveníti fel Wight szigetén az elfelejtett takácsmesterséget — a szövőszéket a Giotto campanilájén levő faragvány nyomán csináltatja meg s a takácsoknak eltöltja a gépek igénybevételét; hajtóerőül legfeljebb a patakvizet szabad felhasználni. S az odaváló parasztasszonyok má is maguk fonják meg az ottani fekete juhok gyapját s a maguktermesztette lent s az odaváló vászon és posztó ma is becses része az angol lány kelengyéjének.

Ő, a ki oly szenvedélyesen élvezte az utazást, ép úgy gyűlölte a vasutat is, mint a mely a szép tájakat elrútítja s az utazást legfőbb varázsától, az utast legközvetlenebb, legnemesebb örömeitől fosztja meg. Ezért kiadója számára falun rendeztetett be műhelyt s műveit nem is engedte vasúton szállítani, hanem vagy gyalogember, vagy taliga hordta be őket Londonba. Mikor pedig a munkások számára irt hires füzetkeik kibocsátotta, nem is engedte őket könyvtáros kezére, hanem a ki azokból venni akart, annak a félreeső-

falucskába kellett fáradnia értök. Mégis sok ezer példány elkelt belőlük. «Jó orra van a közönségnek; kiszimatolja, a mi neki való», — mondogatta ekkor tréfásan Ruskin.

De nemcsak a kézműipart becsülte meg, hanem a falusi életet s a földművelést is; ezt tartotta a legnemesebb foglalkozásnak, mert az embernek csak nemes ösztöneit fejleszti. S fájlalta, hogy az angol földműves nem lehet tulajdonosa földjének; ez indította a St. George's Guild alapítására. Megvett egy jó nagy birtokot s azt apró telkekre osztva, földműveseket telepített rá. Ruskin a falusi gazdálkodáshoz nem értett; a földek rosszak voltak; a telepítés nem sikerült. De azért eszméi győzedelmeskedtek mégis — ma már világszerte belátják a földművelés fontosságát s a független kisbirtok szükségét. Ruskint, a sociálpolitikust is, mindenben igazolták az események. Ma nincs józan közgazda, ki a kisipar, a kiskereskedelem, a kisbirtok fontosságát be ne lássa.

Igy működött, így élt ez a dúsgazdag ember (atyja 5 milliót hagyott rá) folytonos kemény munka közben. «Velenceze kövei»-hez — de egyéb munkáihoz is — az összes rajzokat maga készítette természet után, a helyszínén, sokszor órákig függve a csatornák felett, félkarral valami ablakfába fogódzva, félkarral rajzóját fogva. Maga munkálkodási módszere is eredeti és tanulságos volt. Soha nem bizakodott a más szavára — mindenről a maga szemével győződött meg; ezért volt olyan félelmes kritikusa a korábbi felületes műbírálok állításainak; s csakis így volt képes annyi megcsontosodott előítéletet és balvéleményt halomra dönteni.

De nemcsak munkálkodási módszerével adott példát a lelkiismeretességre tanítványainak; egy nagy példaadás volt az ő egész élete. 81 évet ért és soha tanítását egyetlen tettével meg nem hazudtolta. Következetes volt egész a képtelenségig. — Egy svájci vendéglőben maga mosta fel a lépesőt, hogy anyja járhasson rajta; London néhány utcáját — British Museum-i ór korában — kertészével s háza népével hetekig maga sepregette, hogy lássák, milyen az igazi tiszta utca; Oxfordban egy darab feneketlen, kátyús utat egyetemi hallgatóival együtt maga kövezett ki; London egyik külvárosában szatócsboltot nyitott s abban maga árulta a teát, ezukrot, nehogy azt mondhassák, hogy ő csak elméletben pártolja a kiskereskedést. — Mindezek így furcsaságul tünnek fel; pedig csak egy vaskövetkezetességű jellem s egy igen eredeti, önálló elme megnyilatkozásai voltak: tettel akarta megpecsételni minden taní-

tását, azért nem riadt vissza sem a világ ítéletétől, sem az anyagi áldozattól. Utazásai, de még inkább különféle jótékony alapítványai vagyonát lassanként elnyelték; megélhetése végett csupán művei jövedelmére volt utalva: mégsem engedte meg kiadóinak a reklám felhasználását; sőt egy-két nagyon kelendő művét nem is engedte újra nyomtatni. Néhány év alatt azonban mégis olyan roppant összegeket kapott tiszteletdíj fejében angol és amerikai kiadótól, hogy, mint dúsgazdag ember vonulhatott vissza brantwoodi magányába s újra áldozhatott eszméiért. Azonban a folytonos megfeszített munka erejét fölemésztette: már évek óta homály borult elméjére. De Brantwood így is búcsújáró hely maradt, a hová áhítattal zarándokolt az angol nép apraja-nagyja; boldog volt, a ki a nagy Ruskint láthatta.

Foglaljuk össze még egyszer munkásságának eredményeit. Nos, Ruskin a század legnagyobb idealistája volt; álma — a szép cultusa által reformálni a társadalmat erkölcsileg — az utópiák utópiájának látszott; mégis, ritka ember éri meg ily teljes mértékben eszméi diadalát, mint ő. A művészetben a naturalizmus, melyet ő hirdetett először, utat tört magának és elsöpörte a régi, megcsontosodott formákat — Ruskin aesthetikai elveit elfogadták, tanítását magasztalják a francziák is. Nemzetében fölébresztette a szép cultusát; az angol ízlést átnemesítette és ha az ma öltözétkben, lakásberendezésben, műiparban, könyvillusztrációban s kertészetben magát a francziát is, magában Párisban is, kiszorította: úgy az leginkább Ruskinnek köszönhető, ki a természetesség elvét tette uralkodóvá mindenben. A munkás egyéni ízlése és ügyessége úgy az ipari munkában, mint az építészeti dísznél egyre jobban érvényesül. Anglia iskoláiban a művészeti oktatás óriásilag nekilendült. A szemléltető iskolai s a nyilvános műgyűjtemények, valamint az ingyenes népkönyvtárak — mind a Ruskin eszméje — egyre szaporodnak. Az angol otthonokban a műízlés egyre jobban érvényesül. A régi, rút házak eltűnnek s helyüket hovatovább nemes stíllű, czéljuknak megfelelő épületek foglalják el. — A munkások oktatását egyre jobban felkarolják; a szövetkezetek — miket ő annyira pártolt — egyre jobban terjednek; az emberszeretet műveiben egyre jobban érvényesül az a törekvés, hogy ne csupán a nyomort enyhítsék, hanem a nyomorultaknak a boldogság bizonyos fokát is megteremtsék. S a mit ő, mint közgazda és sociálpolitikus hirdetett: a nagytőke veszedelmeit, a kisipar, kiskereskedelem, de

főkép a földmivelés fontosságáé, s erkölcsi szempontból megmérhetetlen becsét — mindezt ma már világszerte elismerik a legpozitívabb elmék is. A tények s a fejlemények mindenben igazat adtak neki.

*

Ime, mélyen tisztelt Hallgatóim, végigpillantottunk e nemesen átelt, eredményeiben gazdag életén.

Engedjenek itt meg nekem egy reflexiót.

A legutóbbi időben többször hallottam olyanok részéről, kiktől az nekem szinte fájt, azt a kijelentést, hogy a mi mai társadalmunk romlottsága mellett az erkölcsi megújulásban bizni nem lehet.

Nos, engem a Ruskin példája másra tanít. Ha egyetlen ember önzetlen törekvésének s kitartó munkájának ilyen óriási átváltozást, — nemzetében az erkölcsi tartalomnak ilyen roppant mértékben való megnövekedését sikerült elérnie: akkor kell bízunk a jobb jövőben nekünk is. A mi Ruskinünk még nem jött el. De nem vagyunk-e itt mi, hogy apró erőinket egyesítve, ki-ki a maga hatáskörében, dolgozzunk e jobb jövő megvalósításán?

Erre tanítson minket a Ruskin élete!

GEÖCZE SAROLTA

A POLGÁRISKOLA KÉRDÉSÉHEZ

V. * A «szakszerű irány».

Az Orsz. Közokt. Tanács szervezeti javaslatának V. pontjára azt mondja:

«A felső polgári iskola a négyosztályú polgári iskolában adott általános műveltséget gyakorlati céljához képest szakszerű irányban tovább fejlesztő népoktatási intézet.»

Ez az iskola céljának meghatározása, a mely azután irányadó fog lenni az iskola tanulmányi rendszerének megállapításában. Azért lényeges dolog, hogy ezen meghatározás értelmezésével tisztába jöjjünk.

* Az előbbi közleményeket l. Magy. Pæd. 1899. évi 6., 7., 8. és 9. számaiban.

